

FUNKCIA HUDBY V MEDZIGENERAČNÝCH VZŤAHOCH A JEJ VYUŽITIE V SOCIÁLNEJ PRÁCI

ALENA MORAVČÍKOVÁ

Abstrakt: Príspevok prezentuje myšlienky uplatnenia hudby v sociálnej práci s medzigeneračnými vzťahmi. Na základe funkcií a benefitov hudby pre človeka odôvodňuje teoreticky jeho relevantnosť pre použitie v sociálnej práci a predkladá schematický model jeho využitia. V empirickej časti predkladá výsledky orientačnej sondy ponúkaných slovenských hudobných medzigeneračných projektov slovenskými nadáciami a Univerzitami tretieho veku za posledné 3 roky.

Kľúčové slová: Hudba. Hudobný medzigeneračný projekt. Funkcia hudby. Medzigeneračné vzťahy. Sociálna práca. Senior/ka.

Abstract: The paper presents ideas of an application of music in social work with inter-generational relationships. Based on the functions and benefits of music for human, it theoretically justify its relevance for use in social work and presents schematic model of its utilization. In the empirical part, it deals with the results of an orientation survey of offered Slovak music inter-generational projects of Slovak foundations and Universities of third age for the past 3 years.

Keywords: Music. Music inter-generational project. Function of music. Inter-generational relationships. Social work. Senior.

Úvod

V tomto príspevku by sme chceli upozorniť na možno nie príliš diskutovaný prístup v sociálnej práci s medzigeneračnými vzťahmi. Je to prístup, ktorý využíva vo svojej práci hudbu, a ktorý má podľa nás v tejto oblasti veľký potenciál. Ten sa budeme v prvej časti snažiť argumentačne podložiť odbornou slovenskou aj zahraničnou literatúrou. Druhou teoretickou časťou chceme načrtnúť niektoré príklady využitia tohto prístupu v sociálnej práci s medzigeneračnými vzťahmi. Nakoniec predložíme výsledky prieskumu hudobných medzigeneračných programov na Slovensku.

Teoretické východiská funkcie hudby v medzigeneračných vzťahoch

Ako uvádza Martina Hrozenská (2008), existuje mnoho chápaní pojmu generácia, podľa Štefana Strieženca (1996, s. 66, in: Hrozenská a kol., 2008, s. 32) by sme ju však mohli definovať ako veľkú sociálne diferencovanú skupinu ľudí, ktorú spája dobovo podmienené myslenie a konanie a sú približne rovnakého veku. Z hľadiska typológie môžeme u M. Hrozenskej (2008) nájsť rozdelenie generácií na mladých, dospelých a starších jednotlivcov, či citovaním J. Zinneckera (2004, s. 12, in: Hrozenská et al., 2008, s. 32) na deti, rodičov a starých rodičov. V tom prípade by nám zo všetkých kombinácií vyplynuli nasledovné medzigeneračné vzťahy: dieťa-rodič, dieťa-starý rodič, rodič-starý rodič. Ešte by sme mohli uvažovať aj v intenciách potencionálneho pra-starorodičovstva, čiže v kombináciách medzi štyrmi generáciami, alebo v intenciách rozdelenia jednej všeobecnej generácie na podtypy (napr. generácia dieťa na deti v predškolskom, pubertálnom a adolescentnom veku), ktoré majú tiež svoje špecifiká a mohli by sme preberať vzťahy medzi nimi. V prípade nášho príspevku budeme ale klásť dôraz na starého rodiča a jeho vzťahy s deťmi a vnúčatami, alebo všeobecne na staršieho jednotlivca a jeho vzťahy s mladšími generáciami.

Z hľadiska funkcie a benefitov hudby na človeka môžeme podľa nás nájsť relatívne dostatočné množstvo odbornej literatúry, najmä čo sa týka prospešnosti pre fyzický a psychický stav jedinca, a z pohľadu bio-psycho-socio-spirituálneho modelu, pre subjektívnu pohodu¹ človeka. Vnímame však menej štúdií venovaných významu hudby v medzigeneračných vzťahoch. Tých pár, s ktorými sme sa ale stretli, vypovedá o niekoľkých pozitívnych účinkoch. Najčastejšie zmieňovaným benefitom bolo zlepšenie postoja k opačnej generácii (Bowers, 1998, alebo Conway, Hodgman, 2008), v prípade seniorov s demenciou zlepšil medzigeneračný projekt ich správanie (Newman, Ward, 1992 – 1993), a v inom prípade sa u seniorov zvýšila po medzigeneračnej aktivite miera ich generativity a sebahodnoty (Belgrave, 2009). Predpokladáme, že tomu napomáhajú hlavne sociálne funkcie hudby, tak ako ich vníma Miloš Schnierer (1995). Najmä funkcia komunikatívna, ako súčasť klasifikácie sociálnych funkcií hudby, ktorá by mohla mať

---

¹ Z anglického slova wellbeing.

v medzigeneračných vzťahoch efekt akéhosi spojiva. Súčasťou komunikatívnej funkcie hudby podľa M. Schnierera (1995) je aj sociálna funkcia v užšom slova zmysle ako vplynutie do skupín, spoločnosti, ktorú by sme nazvali aj funkciou socializačnou.

Niektoré možnosti využitia hudby v sociálnej práci s medzigeneračnými vzťahmi

Vyššie spomenuté funkcie a pozitívne efekty hudby v medzigeneračných vzťahoch sú podľa nás využiteľné tiež v sociálnej práci. S ohľadom na ne by sme potom chceli na našich niektorých príkladoch, ktoré sme sami zakategorizovali podľa možného typu zamerania na rôzne riešenie problému v sociálnej práci, túto použiteľnosť demonštrovať. Práca s medzigeneračnými vzťahmi prostredníctvom hudby je v takomto prípade cieľenou intervenciou sociálnej práce, po ktorej sa očakáva pozitívny efekt na daný problém.

1. **Intervencia zameraná na seniora.** Túto kategóriu sme vytvorili na základe pozitívnych efektov medzigeneračnej hudobnej aktivity na klienta/ku – seniora/ku. Podľa nás by takúto aktivitu, ak je to možné z hľadiska spolupráce rodiny a z hľadiska preferencie aktivít klienta/ky, mohol/a sociálny/a pracovník/čka skúsiť napríklad v prípade horšej adaptácie seniora/ky v inštitucionálnom zariadení alebo aj v domácom prostredí, kde takáto aktivita môže byť sociálnym pracovníkom/čkou navrhnutá rodine, ktorá sa o seniora/ku stará. Tak ako v individuálnej sociálnej práci je to však možné použiť aj v skupinovej alebo aj komunitnej sociálnej práci. V takomto prípade má intervencia charakter terapeutický, kde druhá generácia je terapeutickým prostriedkom.
2. **Intervencia zameraná na mladšiu generáciu.** V tejto kategórii je princíp rovnaký ako v predchádzajúcej, len sú vymenené roly. Terapeutickým prostriedkom je senior/ka, v niektorých prípadoch starý rodič, ktorý by v hudobnom medzigeneračnom vzťahu s vnúčaťom mohol pomôcť v nejakom probléme dieťaťa. Ako uvádza Beáta Balogová (2007), senior/ka môže byť významnou sociálnou oporou dieťaťa a podľa nás prostredníctvom komunikačnej funkcie hudby je niekedy ľahšie spracovávať problematickú situáciu, alebo sa aspoň k dieťaťu ľahšie priblížiť. Obzvlášť praktické by to mohlo byť v práci s dieťaťom v pubescentnom alebo adolescentnom veku, čo podporuje aj vývinová psychológia vzhľa-

dom na preferenciu aktivít ľudí v tomto veku. Je to podľa nás tiež použiteľné v pomoci deťom alebo aj mladším dospelým, ktorí sú umiestnení v rôznych inštitucionálnych zariadeniach, možno sociálne zanedbaní alebo s rôznymi fyziologickými alebo psychickými poruchami a pomoc ponúkajú seniorky dobrovoľníci.

3. **Intervencia zameraná na nefunkčný vzťah.** Sociálny/a pracovník/čka by mohol/a dať návrh na riešenie využitím tohto prístupu napríklad komplikovaného vzťahu medzi členmi/kami rodiny dvoch odlišných generácií. Ak by sa napríklad našla spoločná hudobná aktivita, alebo spoločný hudobný štýl, či spevák/čka alebo hudobná skupina, mohol/a by sociálny/a pracovník/čka využiť túto skutočnosť v poradenskom procese konfliktného vzťahu.
4. **Intervencia zameraná na sociálnu zmenu.** V tomto bode máme na mysli intervenciu v širšom slova zmysle. Môžeme mať za cieľ riešiť komplexnejší problém v spoločnosti ako je napríklad ageismus, negatívne postoje k odlišným generáciám, či vytrácanie doterajších hodnôt alebo kultúry v spoločnosti. Môžeme na to z jedného uhla pohľadu nazerať ako na prevenciu. V tomto prípade by sa jednalo hlavne o medzigeneračné hudobné projekty, ktoré majú priestor prevažne v komunitnej sociálnej práci.

Vo všetkých prípadoch je však podľa nás dôležité brať do úvahy v prvom rade individuálne špecifiká zainteresovaných osôb. Tak ako môže hudba komunikačne spájať, môže aj rozdeľovať a byť predmetom konfliktov. Je to možný podporný prístup, ktorý by v niektorých prípadoch mohol byť efektívnejší ako zaužívané metódy, ale v žiadnom prípade to nie je aplikovateľné na každý prípad. Taktiež jednotlivé kategórie intervencie neznamenajú, že by sa nemohli prirodzene uskutočňovať naraz a prelínať. Medzigeneračný hudobný prevenčný program môže mať zároveň terapeutický efekt na jednu aj druhú stranu atď.

Prieskum slovenských medzigeneračných hudobných programov

V rámci empirickej časti príspevku sme si položili otázku: Aký je stav ponúkaných medzigeneračných hudobných projektov na Slovensku? Chceli sme zistiť v akom zastúpení sú medzi medzigeneračnými projektami zastúpené tie hudobné, či vôbec zariadenia sociálnych služieb, školy alebo rôzne centrá komunitného typu majú možnosť zapo-

jiť sa do takýchto aktivít. Našou výskumnou metódou bol neexperimentálny výskumný plán, orientačná sonda na slovenskej internetovej sieti, prístup kvantitatívne-kvalitatívny. Internetovú sieť sme si vybrali pre naše obmedzené finančné aj časové možnosti. Pre značnú limitáciu v prístupe k potrebným informáciám na internetovej sieti sme sa rozhodli zamerať na najväčšie slovenské nadácie a taktiež na univerzity tretieho veku. Zber dát sme robili z podporených projektov za posledné 3 roky, v prípade UTV sme brali do úvahy všetky organizované medzigeneračné aktivity bez časového ohraničenia. Spolu 21 nadácií a 13 Univerzít tretieho veku. Dáta sme zbierali v priebehu novembra 2011. Projekty nadácií boli posudzované za všeobecne medzigeneračné a medzigeneračné hudobné projekty na základe kľúčových slov v názve projektov, ak to bolo možné, tak aj na základe anotácie projektu.

Výsledkom bolo identifikovanie 36 medzigeneračných projektov, z ktorých sme určili 3 ako medzigeneračné hudobné projekty. Dva boli podporené Nadáciou Orange v rámci programu „Zelená seniorom“ (Projekt interaktívnych prezentácií „Hudba, ktorú mám rád“, Košice Interface 2013; a projekt „Učíme sa v každom veku“, medzigeneračný spevácky zbor mesta Brezno), a jeden bol podporený Nadáciou Slovak Telecom (Projekt „Zlepšujeme dialóg medzi generáciami – piesňami, zvykmi a tradíciami“, Teplička pri Spišskej Novej Vsi). Okrem toho sme tiež identifikovali niekoľko medzigeneračných projektov, ktoré neboli čisto hudobné ale mohli hudobnú medzigeneračnú aktivitu obsahovať, keďže mali v názve alebo v anotácii slovo umenie alebo kultúra. Najviac podporených medzigeneračných projektov sme reflektovali v oblasti informačných technológií.

Záver

Na základe teoretických a odborných výskumných podkladov, zväčša zo zahraničia, by sme mohli povedať, že hudba v sociálnej práci s medzigeneračnými vzťahmi má potenciál aby bola súčasťou jej metód a efektívne pomáhala riešiť niektoré problémy. Podčiarkuje to najmä jej sociálna komunikatívna a socializačná funkcia. V teoretickej časti sme sa snažili ukázať na niektoré možnosti uplatnenia tohto prístupu v praxi sociálnej práce. Zároveň si uvedomujeme, že náš model je schematický a môžu existovať ešte ďalšie alternatívy jeho využitia v sociálnej práci. Tento prístup by sa však podľa nás nemal používať bezmyšlienkovito, a bez ďalšieho teoretického a empirického rozpracovania, ktoré v súčasnosti k tejto téme nie je dostatočné. Čo sa týka

reálneho stavu používania tohto prístupu v nami zisťovanej vzorke, výsledky poukazujú na to, že aj keď veľmi málo, ale v posledných troch rokoch sa na Slovensku viedli medzigeneračné hudobné projekty. Proporcionálne, pri porovnaní počtu všetkých medzigeneračných projektov je to však zanedbateľný počet. Sme si ale vedomé, že naše výsledky nemôžeme generalizovať, vzhľadom na obmedzený výber analýzy iba podľa názvu projektu, v niektorých prípadoch aj podľa anotácie projektu. Predpokladáme, že v terénne by sme podobných aktivít našli realizovaných viac, ale sú financované z vlastných zdrojov a organizácie, ak aj majú zriadenú webovú stránku, tak na nej danú aktivitu uvedenú nemajú. Napriek tomu si myslíme, že naše výsledky sú čiastočným odrazom praxe, a poukazujú na to, že sa takéto aktivity oproti iným využívajú oveľa menej. Do budúcnosti by sme možno odporučili rozšíriť výsledky aj o poznatky z praxe a možno by bolo prospešné porovnať výsledky aj so stavom v zahraničí. Dôležitejšie je však podľa nás vôbec otvoriť diskusiu o danej téme medzi sociálnymi pracovníkmi/čkami, na akademickej pôde ako aj v praxi, a taktiež medzi predstaviteľmi hudobnej pedagogiky.

Zoznam bibliografických odkazov

- BALOGOVÁ, Beáta. 2009. *Seniori v spektre súčasného sveta*. Prešov : Akcent Print. ISBN 978-80-89295. 103. s.
- BELGRAVE, Melita Jean. 2009. The effect of a music therapy intergenerational program on children and older adults' intergenerational interactions, cross-age attitudes, and older adults' psychosocial well-being. Doctoral Thesis / Dissertation. Degree: Doctor of Philosophy (Ph.D.). California Polytechnic State University.
- BOWERS, Judy. 1998. Effects of an Intergenerational Choir for Community-Based Seniors and College Students on Age-Related Attitudes. *Journal of Music Therapy*. Volume 35, Issue 1, March 1998, Pages 2-18. ISSN: 00222917
- CONWAY, Colleen, HODGMAN, Thomas M. 2008. College and community choir member experiences in a collaborative intergenerational performance project. *Journal of Research in Music Education*. Volume 56, Issue 3, 2008, Pages 220-237. ISSN: 00224294
- HROZENSKÁ, Martina a kol. 2008. *Sociálna práca so staršími ľuďmi*. Martin : Osveta. ISBN 978-80-8063-282-3. 181 s.
- NEWMAN, S., WARD, C. 1992-1993. An observational study of intergenerational activities and behavior change in dementing elders at adult day care centers. *International Journal of Aging and Human Development*. 1992-1993:36(4):321-33.

- SCHNIERER, Miloš. 1995. *Spoločenské funkce hudby*. České Budejovice : PF JU. 196 s. ISBN 80-7040-123-0.
- STRIEŽENEC, Štefan. 1996. Slovník sociálneho pracovníka. In HROZENSKÁ, Martina et al. *Sociálna práca so staršími ľuďmi*. Martin: Osveta, s. 32. ISBN 978-80-8063-282-3. 181 s.
- ZINNECKER, J. 2004. In: HROZENSKÁ, Martina et al. 2008. *Sociálna práca so staršími ľuďmi*. Martin: Osveta, s. 32. ISBN 978-80-8063-282-3. 181 s.

✉ **Mgr. Alena Moravčíková**
Katedra sociálnej práce, Filozofická fakulta
Prešovská univerzita v Prešove
Ul. 17 novembra č. 1, 080 78 Prešov
E-mail: moravcikova.a@gmail.com